

Danuta Szpilko

Zagospodarowanie turystyczne klasztora Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Supraślu

Ekonomiczne Problemy Usług nr 66, 365-382

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DANUTA SZPILKO

Politechnika Białostocka

ZAGOSPODAROWANIE TURYSTYCZNE KLASZTORU ZWIASTOWANIA NAJŚWIĘTSZEJ MARIII PANNY W SUPRAŚLU

Wstęp

Podróże wynikające z motywów religijnych należą do najstarszych typów wędrowek, które przetrwały do czasów współczesnych i odgrywają nadal ważną rolę w życiu człowieka. Wraz ze wzrostem popularności turystyki migracje te zaczęto określać mianem turystyki pielgrzymkowej albo turystyki religijnej, a niekiedy nawet turystyki religijno-pielgrzymkowej.

Turystyka pielgrzymkowa i religijna to podróże podjęte z motywów religijnych lub religijno-poznawczych, których głównym celem są miejsca związane z historią religii, miejsca kultu religijnego, wydarzenia o charakterze religijnym oraz obiekty sakralne i tym samym stanowią specyficzny typ podróży turystycznych¹. Za turystykę religijną uważa się turystyczne wędrowanie, w którym, obok zwyczajnych motywów turystyki, jak: chęć ruchu, odpoczynku lub zaspokojenia poznawczych pragnień, dołączane są wątki religijne: chęć poznania ośrodków kultu, religijnych zabytków, wzięcia udziału w religijnych obchodach i uroczystościach. Natomiast turystykę pielgrzymkową charakteryzuje wyraźnie określony i wysunięty na pierwszy plan motyw czysto religijny. Celem takiej wędrowki jest dotarcie do świętego miejsca. Czas podróży i pobyt w ośrodku kultu poświęcony jest modlitwie, medytacji, pokucie i innym formom pobożności.

Do najbardziej znanych sanktuariów prawosławnych w Polsce, ściśle związanych z uprawianiem turystyki religijnej i pielgrzymkowej, należy zaliczyć klasztor

¹ A. Mikos von Rohrscheidt, *Turystyka kulturowa – fenomen, potencjał, perspektywy*, Wyd. Milenium, Gniezno 2008, s. 147.

Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Supraślu. Jest to jeden z najważniejszych i najciekawszych pod względem kulturowym ośrodków kultu religijnego wyznawców prawosławia w Polsce. Przybywają tu rzesze pielgrzymów i turystów, którzy – bez względu na różnice występujące w motywacjach podróży – bezsprzecznie zachwycają się tym miejscem. Jednak mimo licznych walorów uprawianie turystyki religijnej czy też pielgrzymkowej na terenie klasztoru nie byłoby możliwe bez odpowiedniej bazy materialnej.

1. Historia klasztoru Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Supraślu

Pierwsze wzmianki dotyczące klasztoru sięgają XV w., kiedy to w 1498 roku wojewoda nowogródzki i marszałek Wielkiego Księstwa Litewskiego Aleksander Chodkiewicz wraz z arcybiskupem smoleńskim Józefem Sołtanem założyli klasztor w Gródku w pobliżu Supraśla. Jednakże świeckie życie skupione wokół istniejącego tam zamku wielce przeszkadzało duchowemu rozwojowi mnichów. W związku z tym dwa lata później mnisi przenieśli się na uroczysko Suchy Hrud, co dało początek Ławrze Supraskiej.

W 1501 roku na uroczysku Suchy Hrud wzniesiono pierwszą drewnianą cerkiew pw. św. Jana Teologa, a w roku 1503 położono kamień węgielny pod budowę obronnej cerkwi Zwiastowania Najświętszej Marii Panny. W XVI wieku w klasztorze prężnie rozwijało się życie zakonne oraz kulturalne. W roku 1557 inwentarz biblioteki klasztornej notował już 200 pozycji rękopiśmiennych i drukowanych ksiąg. Monaster utrzymywał także bliskie kontakty z duchowymi ośrodkami na Bałkanach, których efektem były między innymi bizantyjskie freski upiększające wnętrze głównej cerkwi Zwiastowania NMP. Monaster supraski był jednym z najaktywniejszych ośrodków myśli religijnej w XVI w. i w swym znaczeniu drugim, po ławrze kijowsko-pieczerskiej, ośrodkiem zakonnym Kościoła prawosławnego na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego².

W okresie unijnym, w latach 1614–1839, przebudowano większość budynków, a w głównej świątyni klasztornej wykonano nowy barokowy ikonostas. W drugiej połowie XVII w. w klasztorze powstała oficyna drukarska przynosząca znaczne dochody materialne. Po rozbiorach Polski została ona jednak skonfiskowana wraz z posiadłościami klasztorowymi przez władze pruskie. W tym czasie w klasztorze nastąpił ogromny regres, zarówno materialny jak i duchowy. Od roku 1839 w monasterze zaczął się stopniowy proces odnowy życia religijnego, trwający do wybuchu I wojny światowej³.

² E. Danieluk, A. Danieluk, *Prawosławne cerkwie Białegostoku i okolic*, Stowarzyszenie Bractwo Prawosławne św. św. Cyryla i Metodego w Białymstoku, Białystok 2008, s. 107.

³ Ibidem, s. 108.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości prawosławni mnisi zostali usunięci, natomiast w budynkach klasztornych założono szkołę rolniczą, którą następnie przekazano zgromadzeniu księży salezjanów. Trudnym okresem były również czasy II wojny światowej i lata powojenne. Po wkroczeniu Armii Czerwonej do Supraśla cały obiekt monasterski został przejęty na potrzeby wojska. W tym czasie zostały ostatecznie zdewastowane monasterskie świątynie. Wycofujące się w lipcu 1944 roku wojska hitlerowskie wysadziły w powietrze 500-letnią świątynię Zwiastowania NMP. Ogromnemu zniszczeniu uległy też skrzydła zabudowań monasterskich⁴.

W roku 1984 nastąpiły znamienne wydarzenia dla życia monastycznego w Supraślu. Staraniem ówczesnego ordynariusza diecezji białostocko-gdańskiej 4 czerwca uroczystie poświęcono kamień węgielny pod odbudowę zburzonej w czasie wojny warownej cerkwi Zwiastowania NMP. W tym samym roku w budynku parafialnym utworzono dom zakonny. Przełożonym wspólnoty został o. ihumen Miron. W 1993 roku uroczystie poświęcono pierwsze wyremontowane skrzydło zabudowań klasztornych. Budynek przystosowano do podstawowych potrzeb życia monastycznego. Znalazły się w nim: kuchnia, refektarz, kancelaria i cele mnisze. Natomiast w roku 1996 wspólnocie przekazano wszystkie pomonasterskie budynki⁵. Obecnie na terenie klasztoru męskiego Zwiastowania NMP w Supraślu trwają intensywne prace renowacyjne pozostałych budynków monasterskich.

2. Zagospodarowanie turystyczne klasztoru Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Supraślu

Uprawianie turystyki religijnej i pielgrzymkowej nie byłoby możliwe bez odpowiedniej bazy materialnej. Baza materialna turystyki, zagospodarowanie turystyczne i infrastruktura turystyczna to – według wielu autorów opracowań z zakresu turystyki – pojęcia tożsame. A. Panasiuk definiuje ją jako zespół urządzeń i instytucji będący bazą materialną i organizacyjną rozwoju turystyki⁶, natomiast Rogalewski uznaje ją za urządzenia umożliwiające zaspokojenie podstawowych potrzeb, jakie odczuwa turysta podczas odbywania podróży⁷. Szerszą definicję prezentuje Naumowicz, uznając, że zagospodarowanie turystyczne to proces przystosowania obszarów o walorach turystycznych do wykorzystania przez uczestników ruchu

⁴ Archimandryta Gabriel, *Odrodzenie życia monastycznego w monasterze supraskim w XX wieku i jego rola dla miasteczka i jego okolic*, w: *Z dziejów Monasteru Supraskiego*, red. J. Charkiewicz, Fundacja Oikonomos, Białystok 2005, s. 99–100.

⁵ Ibidem.

⁶ *Turystyka. Zarys wykładu*, red. A. Panasiuk, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2001, s. 40.

⁷ O. Rogalewski, *Zagospodarowanie turystyczne*, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1977, s. 43.

turystycznego. Jego efektem są zespoły wyspecjalizowanych urzędzeń wchodzących w skład turystycznego potencjału technicznego, a w istocie jest to działalność, którą można uznać za rodzaj czynności produkcyjnych właściwych dla gospodarki turystycznej⁸. Urządzenia te dzielą się na turystyczne i paraturystyczne. Na bazę turystyczną składają się cztery podstawowe grupy obiektów i urzędzeń, a mianowicie:

- baza noclegowa,
- baza żywieniowa,
- baza komunikacyjna,
- baza towarzysząca, która gwarantuje turystom zaspokojenie innych potrzeb związanych z wyjazdem⁹.

W przystosowaniu przestrzeni do pełnienia funkcji turystycznych ważną rolę odgrywają także inne obiekty i urzędzenia. Świadczą one głównie usługi skierowane do mieszkańców, ale dość często korzystają z nich także turyści. Są to przede wszystkim: sklepy, warsztaty samochodowe, banki, bankomaty, ośrodki zdrowia itp. Ogół tego typu obiektów i urzędzeń określa się mianem infrastruktury (bazy) paraturystycznej¹⁰.

Jednakże i to podejście do analizy zagospodarowania turystycznego jest niewystarczające i wymaga uzupełnienia uwzględniającego szczególnie wpływ technologii informacyjnych na rozwój turystyki. Nowe ujęcie zagospodarowania turystycznego zaprezentowano na rysunku 1.

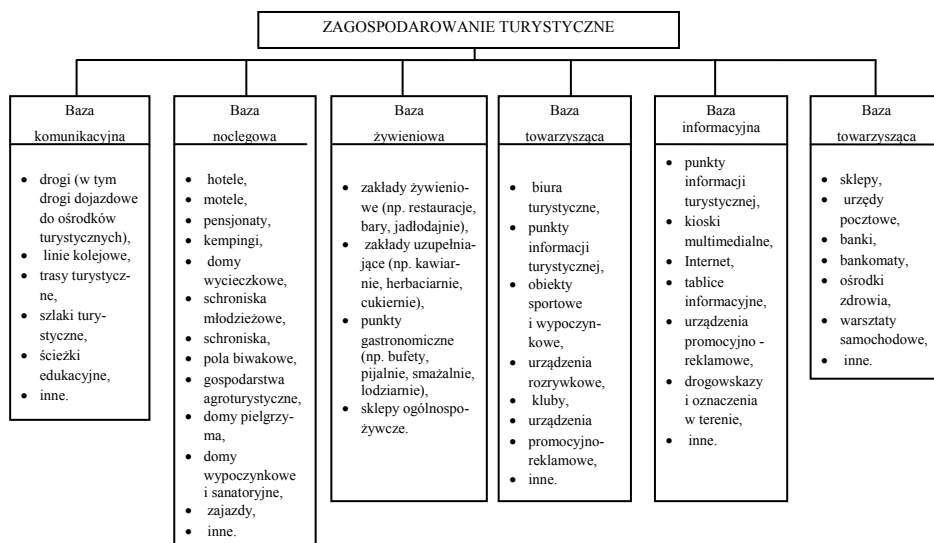
Stan zagospodarowania decyduje o możliwościach dotarcia do regionów i miejscowości turystycznych, warunkach pobytu turystów, realizacji potrzeb turystycznych, stopniu wykorzystania walorów, a tym samym determinuje atrakcyjność turystyczną. Poziom zagospodarowania stanowi element konkurencji pomiędzy miejscowościami i regionami turystycznymi, które starają się oferować turystom jak najlepsze warunki pobytu i możliwości spędzania czasu¹¹. Im wyższy poziom infrastruktury turystycznej, tym wyższy standard świadczonych turystom usług, a tym samym większa szansa na pełne zaspokojenie ich potrzeb.

⁸ A. Bogucka, *Turystyka w liczbach. Analiza ruchu i zagospodarowania turystycznego w województwie podlaskim*, Wyd. Politechniki Białostockiej, Białystok 2005, s. 34.

⁹ *Turystyka*, red. W. Kurek, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 144.

¹⁰ P. Różycki, *Zarys wiedzy o turystyce*, Wyd. Proksenia, Kraków 2006, s. 85–86.

¹¹ *Turystyka*, op.cit., s. 146.

Rys. 1. Zakres analizy zagospodarowania przestrzennego

Źródło: opracowanie własne.

2.1. Baza noclegowa

Istotnym elementem infrastruktury turystycznej jest baza noclegowa. Umożliwia ona turystom przebywanie poza miejscem stałego zamieszkania dłużej niż jeden dzień. Podstawową funkcją, jaką pełni baza noclegowa, jest zapewnienie osobom podróżującym noclegu, zakwaterowania oraz dostępu do urządzeń sanitarnych¹². Niektóre obiekty poza usługami noclegowymi oferują również inne, takie jak: wyżywienie, zakup pamiątek czy żywności.

Na terenie klasztoru Zwiastowania NMP w Supraślu baza noclegowa zlokalizowana jest w Akademii Supraskiej. Akademia Supraska to całoroczne centrum konferencyjno-szkoleniowe, w którym znajdują się pokoje o różnym standardzie (1-, 2-, 3-, 4- i 5-osobowe) z łazienkami przystosowanymi do potrzeb osób niepełnosprawnych (tabela 1). Funkcję administratora akademii pełni Fundacja Oikonomos.

Akademia Supraska to nie tylko obiekt konferencyjno-szkoleniowy. Misją akademii jest pielęgnowanie, rozwój i upowszechnianie tradycji, wartości i duchowości prawosławia jako źródła odpowiedzi na wyzwania współczesności, wkład

¹² H. Kiryłuk, K. Michałowski, R. Ziółkowski, *Uwarunkowania i kierunki rozwoju turystyki w województwie podlaskim*, Politechnika Białostocka, Białystok 2002, s. 111–113.

w życie Kościoła prawosławnego poprzez działalność badawczą, edukacyjną i wychowawczą oraz działania na rzecz zbliżenia i współpracy między kulturami, religiami i wyznaniami w dziele budowy wspólnoty ludzkiej opartej na dobru i szacunku¹³. Działania akademii skierowane są do wszystkich obywateli RP oraz innych państw, bez względu na wyznanie. W swoich działaniach akademii współpracuje z prawosławnym męskim klaszturem Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Supraślu oraz prawosławną diecezją białostocko-gdańską.

Tabela 1
Rozkład miejsc noclegowych w pokojach w Akademii Supraskiej

Pokoje	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych
1-osobowe	2	2
2-osobowe	26	52
3-osobowe	2	6
4-osobowe	4	16
5-osobowe	2	10
<i>Łącznie</i>	<i>36</i>	<i>86</i>

Źródło: opracowanie własne.

Akademia Supraska została utworzona decyzją Zarządu Fundacji Oikonomos 16 września 2004 roku na terenie zespołu klasztornego w Supraślu. W zakres jej działalności wchodzi realizacja programów mających na celu przybliżenie społeczeństwu chrześcijaństwa prawosławnego poprzez różnego rodzaju kursy, konferencje, warsztaty i inne zajęcia programowe. Tematyką tych zajęć są nie tylko zagadnienia prawosławnej wiary, bogactwo tradycji prawosławia, lecz również istotne problemy związane z życiem współczesnego chrześcijanina. Przyjęta nazwa Akademii Supraska nawiązuje do historycznej roli klasztoru w Supraślu jako centrum duchowo-intelektualnego, a pierwszym programem realizowanym przez Fundację Oikonomos był cykl wydarzeń kulturalnych z okazji 500. rocznicy nadania klasztorowi tomosu przez patriarchę Konstantynopola Joachima.

Obiekt Akademii Supraskiej został odrestaurowany dzięki funduszom Unii Europejskiej. We wrześniu 2005 roku złożony został do urzędu marszałkowskiego wniosek przygotowywany wspólnie z klaszturem Zwiastowania NMP o dofinansowanie ze środków unijnych projektu renowacji części zabytkowych zabudowań klasztornych w Supraślu i utworzenia w nich miejsc noclegowych. Był to wniosek do Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Działania 3.1 Obszary Wiejskie.

¹³ Witryna internetowa: www.oikonomos.pl, (06.12.2010).

Projekt pt. *Budowa hotelu w Męskim Prawosławnym Monasterze Zwiastowania NMP w Supraślu* o wartości 3 522 201,00 zł, z czego środki wnioskodawcy wynosiły 528 147,17 zł, dotacja z budżetu państwa 352 098,09 zł, a kwota, o którą ubiegał się wnioskodawca z funduszy strukturalnych UE, to 2 640 735,74 zł. Wniosek ten znalazł się na wysokiej, drugiej pozycji na liście rankingowej z wielkością 96,15% maksymalnej liczby punktów wśród 154 złożonych wniosków, a następnie został zarekomendowany jako pierwszy na liście 20 wniosków wybranych przez Regionalny Komitet Sterujący ds. Rozwoju Regionu oraz zatwierdzonych przez zarząd województwa. Projekt został oficjalnie rozpoczęty w styczniu 2007 roku i w 75% dofinansowany z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w 10% z budżetu państwa i w 15% ze środków pozyskanych przez klasztor podczas pierwszej akcji „Wspólne Dzieło”. Po przygotowaniu całej dokumentacji projektowej, w sierpniu 2007 roku ruszyły prace budowlano-konserwatorskie i konstrukcyjne. Realizacja projektu zakończy się zgodnie z planem w końcu I kwartału 2008 roku¹⁴.

Obecnie trwają starania o odrestaurowanie drugiej części obiektów klasztornych, czyli Pałacu Archimandrytów. Został już złożony wniosek do Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego o dofinansowanie projektu w kwocie około 10 milionów złotych. Za tę kwotę planowane jest odrestaurowanie wspomnianego Pałacu Archimandrytów, który będzie stanowił część konferencyjną Akademii Supraskiej. Powstanie multimedialna aula z ruchomą sceną i profesjonalnym nagłośnieniem z możliwością obsługi gości w kilku językach, oprócz tego zaplanowano kompleks sal wykładowych. W pobliżu powstanie biblioteka z cennymi dziełami – starodrukami zgromadzonymi na przesuwanych regałach¹⁵.

2.2. Baza gastronomiczna

Ważnym elementem zagospodarowania turystycznego jest infrastruktura gastronomiczna. Gaworecki definiuje usługi gastronomiczne jako zespół czynności:

- produkcyjnych – mających na celu uzdatnienie produktów spożywczych do konsumpcji;
- handlowych – polegających na sprzedaży produktów kulinarnych, przy zapewnieniu warunków konsumpcji na miejscu.

Gaworecki uważa także, że gastronomia jest czynnikiem stymulującym rozwój turystyki. Wpływa ona na wielkość ruchu turystycznego i jakość jego obsługi, powoduje przyspieszenie ruchu lub jego hamowanie¹⁶.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Witryna internetowa: www.cerkiew.pl, (06.12.2010).

¹⁶ W.W. Gaworecki, *Turystyka*, Polskie Wydanie Ekonomiczne, Warszawa 2007, s. 105–120.

Na terenie klasztoru Zwiastowania NMP w Supraślu nie ma zlokalizowanego obiektu gastronomicznego świadczącego usługi przybywającym w to miejsce turystom i pielgrzymom. Akademia Supraska w trakcie realizowanych projektów korzysta z usług firm zewnętrznych. Niestety jakość wyżywienia w stosunku do ceny oraz konieczność przemieszczania się z miejsca zakwaterowania jest niezadowalająca dla gości, na co wskazują wyniki prowadzonych ankiet. Obiekty gastronomiczne zlokalizowane na terenie Supraśla, z których korzystają turyści przebywający w Akademii Supraskiej, jak również odwiedzający klasztor, zostały zaprezentowane w tabeli 2. W miarę rozwoju działalności Akademii Supraskiej planowane jest uruchomienie restauracji, która będzie świadczyć usługi żywieniowe wszystkim turystom i odwiedzającym klasztor.

Tabela 2

Baza gastronomiczna w Supraślu w 2010 roku

Lp.	Nazwa	Adres	Kontakt	Rodzaj obiektu
1.	„Biesiada”	pl. Kościuszki 14/1 16-030 Supraśl	85 710 85 37	restauracja
2.	„Bohema”	pl. Kościuszki 1 16-030 Supraśl	506 68 69 86	restauracja
3.	Centrum Konferencyjno- -Bankietowe „Knieja”	al. Niepodległości 6 16-030 Supraśl	85 718 31 30	restauracja
4.	Ośrodek Wczasów „Puszcza”	ul. Cegielniana 67 16-030 Supraśl	85 718 36 70	stołówka
5.	„Bukowisko” Gospodarstwo Pomocni- cze Centrum Edukacji	ul. J. Piłsudskiego 64 16-030 Supraśl	85 718 35 43	stołówka
6.	„Alkierz”	ul. Piłsudskiego 1 16-030 Supraśl	507 66 91 15	restauracja
7.	„Kameralna”	ul. Cieliczańska 1 16-030 Supraśl		restauracja
8.	„Łukaszówka”	ul. Nowy Świat 2 16-030 Supraśl	85 718 37 08	restauracja
9.	„Zajma”	ul. Cieliczańska 2 16-030 Supraśl	85 710 88 74	restauracja
10.	„Jarzębinka”	ul. 3 Maja 22 16-030 Supraśl	85 718 36 28	bar
11.	„Feniks”	ul. Podleśna 16-030 Supraśl	85 718 37 92	bar

Źródło: opracowanie własne.

2.3. Baza komunikacyjna

Turystyka jest zjawiskiem przestrzennym, nieodłącznie powiązaniem z przemieszczaniem się ludzi poza miejsce stałego zamieszkania. To właśnie baza komunikacyjna pozwala turyście dotrzeć do miejsca docelowego, jak również umożliwia poruszanie się po tym obszarze, organizowanie wycieczek terenowych i wędrowek¹⁷.

Według Wyrzykowskiego, dostępność komunikacyjna to możliwość dojazdu środkami komunikacji do celu podróży, czyli istniejąca sieć połączeń komunikacyjnych między miejscem stałego zamieszkania a celem podróży, a także system połączeń komunikacyjnych, szlaków i wyciągów turystycznych, które umożliwiają turyście odbycie wycieczek w obrębie wybranego regionu turystycznego do określonych miejsc¹⁸.

Klasztor Zwiastowania NMP położony jest w Supraślu w północno-wschodniej Polsce na terenie Wysoczyzny Białostockiej. Od strony północno-wschodniej otaczają go partie lasów Puszczy Knyszyńskiej, natomiast południowo-wschodnie granice to bory dawnej Puszczy Błudowskiej. Otoczony jest ze wszystkich stron borem sosnowym o specyficznym mikroklimacie, sprzyjającym poprawie zdrowia, oraz siecią oznakowanych szlaków turystycznych. Miasteczko położone jest 15 km od Białegostoku, a od Warszawy dzieli je zaledwie 200 km. Z Białegostoku do Supraśla prowadzi droga wojewódzka nr 676. Do Supraśla najlepiej jest dojechać samochodem. Pręźnie funkcjonuje tu również komunikacja autobusowa PKS oraz linia prywatna Voyager.

2.4. Baza informacyjna

Znaczącą rolę we współczesnym świecie odgrywa informacja, która w turystyce przestaje być jedynie zbiorem danych, a coraz częściej traktowana jest jako nowy czynnik kształtujący rynek turystyczny. Skuteczność wykorzystania zasobów informacyjnych staje się warunkiem rozwoju funkcji turystycznych danego regionu.

Na terenie klasztoru Zwiastowania NMP, a co najważniejsze również w Supraślu nie ma zlokalizowanego punktu informacji turystycznej (it). W klasztorze podstawowej informacji turystycznej udzielają mnisi pracujący w przyklasztornym sklepie z pamiątkami, zlokalizowanym w dzwonnicy (w bramie wejściowej) oraz pracownicy Muzeum Ikon. Natomiast informacji o klasztorze, jego historii i obec-

¹⁷ J. Mazurek, *Zagospodarowanie turystyczne*, w: red. A. Szwichenberg, *Podstawy turystyki*, Politechnika Koszalińska, Koszalin 2000, s. 69–70.

¹⁸ J. Wyrzykowski, *Podstawowe pojęcia z dziedziny turystyki*, w: *Podstawy rekreacji i turystyki*, red. S. Toczek-Werner, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, Wrocław 2005, s. 49.

nej działalności udzielają mnisi pełniący funkcję przewodników. Za oprowadzenie pobierana jest opłata w wysokości 2 zł od osoby.

Brak jest również informatorów, folderów i mapek z oznaczeniami poszczególnych obiektów wchodzących w skład klasztoru. Niezbędne jest przygotowanie tego typu wydawnictw w jak najbliższej przyszłości, z uwzględnieniem wersji w języku angielskim i rosyjskim, gdyż przybywa tu duża liczba turystów z zagranicy.

2.5. Baza towarzysząca

Oprócz zakwaterowania i żywienia turyści podczas swych wyjazdów oczekują szerszej oferty, w związku z czym korzystają z obiektów bazy towarzyszącej, jak i paraturystycznej. Jednym z takich obiektów znajdujących się na terenie klasztoru jest unikatowe na skalę światową Muzeum Ikon.

Pomysł utworzenia tego muzeum w Supraślu powstał w 1998 roku. Fundusze na uruchomienie działalności instytucji pochodziły przede wszystkim z budżetów: samorządu województwa podlaskiego, ministra kultury oraz generalnego konserwatora zabytków. Po kilkuletnich staraniach udało się uzyskać środki na kapitalny remont pomieszczeń klasztornych i przygotowanie wystawy. Wszystkie prace, łącznie z przygotowaniem stałej ekspozycji, kosztowały 4,5 mln zł¹⁹.

Muzeum Ikon (oddział terenowy Muzeum Podlaskiego w Białymstoku) mieszczące się w XVII-wiecznym Pałacu Archimandrytów zostało otwarte 5 października 2006 roku i jest pierwszym w Polsce interaktywnym muzeum, w którym prezentowana jest sztuka sakralna prawosławia. Stała ekspozycja zajmuje dwie kondygnacje Pałacu Archimandrytów. Jej aranżacja w niczym nie przypomina typowych wnętrz galerii. Mieści się tu kolekcja ponad 1200 ikon pochodzących z okresu od XVII do XIX wieku oraz unikatowe XVI-wieczne freski ocalałe z ruin cerkwi pw. Zwiastowania NMP w Supraślu, wysadzonej podczas II wojny światowej. Każda z dziewięciu sal muzealnych, nawiązujących m.in. do wnętrza cerkwi, przydrożnej kapliczki, pustelniczej pieczary, celi ikonopisarza czy też wiejskiej chaty, ma wprowadzać oglądających w kontemplacyjny nastrój i pomóc w zrozumieniu roli ikony w prawosławiu. Ekspozycja jest prezentowana z wykorzystaniem światła, dźwięku i pokazów multimedialnych. Ikony otoczone malowidłami wczesnochrześcijańskimi prezentowane są w konstrukcjach przypominających katakumby rzymskie. Wystawa, poprzez jej nastrój i aranżację, przenosi odwiedzającego w nieznaną, tajemniczą przestrzeń, która budzi emocje. Doznania potęguje wszechobecna muzyka, jednogłosowy śpiew chóralny służący kontemplacji świętych wizerunków.

¹⁹ *Zaktualizowana Strategia Rozwoju Produktu Turystycznego oraz Kreacji Marki dla obszaru gmin LGD Puszczy Knyszyńskiej (cz. 1)*, Polska Agencja Rozwoju Turystyki SA, Supraśl 2010, s. 41.

Muzeum Ikon posiada również nowoczesnie przygotowane zaplecze edukacyjne i konferencyjne. W sali warsztatowej prowadzone są interaktywne zajęcia skierowane zarówno do dzieci i młodzieży, jak też do osób dorosłych. Zajęcia obejmują siedem zakresów tematycznych: „Jak powstaje ikona?”, „Ile jest chórów anielskich?”, „Artysta z katakumb. Symbolika wczesnochrześcijańskich malowideł”, „Czytamy to, co w ikonach zapisane – cz. I mowa koloru”, „Czytamy to, co w ikonach zapisane – cz. II mowa gestu i odczytywanie napisów”, „Czy znasz te święta? Ikona wielkich świąt”, „Żywot świętego Mikołaja. Historia życia zawarta w ikonie”. W sali warsztatowej znajdują się modele obrazujące poszczególne etapy powstawania ikony. Znajdująca się na poddaszu sala konferencyjna jest miejscem spotkań, wykładów i sesji poświęconych historycznym, religijnym i artystycznym aspektom ikony²⁰.

Cena biletu wstępu do muzeum dla dorosłych to 10 zł, a dla dzieci i młodzieży – 5 zł. Pobierana jest również opłata za przewodnika w wysokości 20 zł od grupy. Opłaty za zajęcia edukacyjne kształtują się natomiast następująco:

- lekcja muzealna – bilet ulgowy kosztuje 5 zł od osoby + opłata 20 zł od grupy;
- warsztaty plastyczne – w przypadku grup cena to 10 zł od osoby; dla osób indywidualnych – 20 zł.
- zwiedzanie ekspozycji połączone z warsztatami plastycznymi – w przypadku grup cena to 15 zł od osoby²¹.

W skład bazy towarzyszącej klasztoru Zwiastowania NMP. wchodzi również przyklasztorny sklep z pamiątkami. W nim turyści mogą kupić ikony, krzyże, pocztówki, książki, płyty oraz inne przedmioty związane z prawosławiem w Polsce i za granicą. Sklep jest dość dobrze zaopatrzony, a pracujący w nim mnich posługuje się językiem polskim, angielskim i rosyjskim.

Baza towarzysząca klasztoru jest dość dobrze zorganizowana, mimo to potrzebuje dalszego rozwoju. Na terenie klasztoru w przyszłości można by było zainicjować działalność warsztatu wyrobu świec oraz szkoły pisania ikon i śpiewu bizantyjskiego, w których prowadzone byłyby zajęcia warsztatowe dla odwiedzających klasztor turystów.

²⁰ Witryna internetowa: www.muzeum.bialystok.pl/suprasl/, (8.12.2010).

²¹ Ibidem.

3. Zagospodarowanie turystyczne klasztoru Zwiastowania NMP w Supraślu w opiniach turystów

3.1. Cel, metody i narzędzia badawcze

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie wyników badań sondażowych dotyczących poznania opinii turystów na temat zagospodarowania klasztoru Zwiastowania NMP w Supraślu.

Główną metodą badań był sondaż diagnostyczny przeprowadzony z wykorzystaniem techniki ankietowej. Badania przeprowadzone zostały w okresie od lutego do listopada 2010 roku wśród turystów przebywających w Akademii Supraskiej. Badania przeprowadzone zostały przez autorkę i wolontariuszy z Fundacji Oikonomos.

3.2. Charakterystyka respondentów

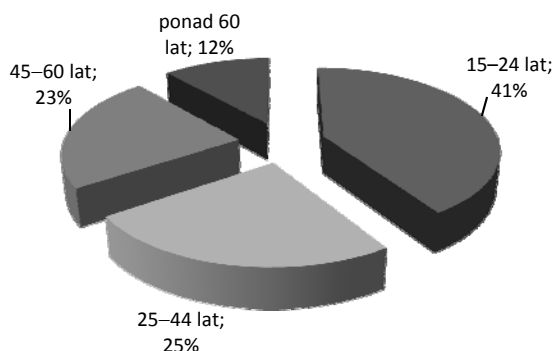
Badaniem ankietowym objęto 311 osób powyżej 15. roku życia, w tym 181 kobiet (58% respondentów) i 130 mężczyzn (42% respondentów); (rysunek 2).

Rys. 2. Płeć respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

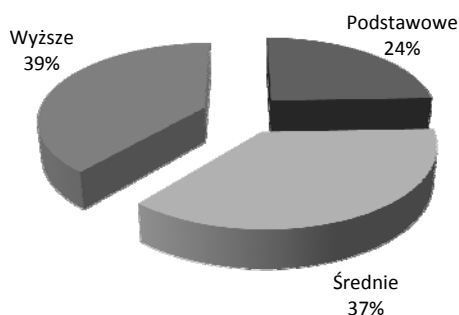
Wśród respondentów najliczniejszą grupę stanowiły osoby w przedziale wiekowym 15–24 lat (41% ankietowanych) oraz wieku 25–44 lat (25% badanych). Respondenci w wieku 45–60 lata stanowili 23% ankietowanych, natomiast grupa osób powyżej 60. roku życia to zaledwie 12% badanych. Strukturę wieku respondentów przedstawiono na rysunku 3.

Rys. 3. Wiek respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

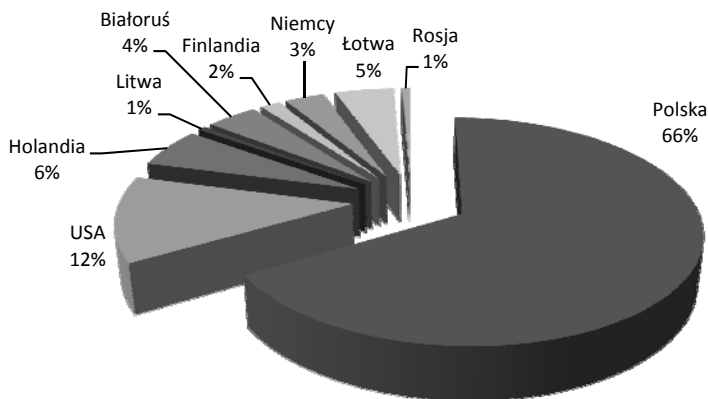
Analizując wykształcenie respondentów, można zauważyć, że najliczniejszą grupę stanowiły osoby z wykształceniem wyższym (39%) i średnim (37%). Osoby z wykształceniem podstawowym stanowiły 24% badanych (rysunek 4).

Rys. 4. Wykształcenie respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania respondentów, można zauważyć, że najliczniejsza grupa to mieszkańcy Polski (58%). Mieszkańcy Stanów Zjednoczonych stanowili 12% badanych, a 6% respondentów mieszka w Holandii. Najmniejsza grupa respondentów przyjechała z Rosji – tylko 1% (rysunek 5).

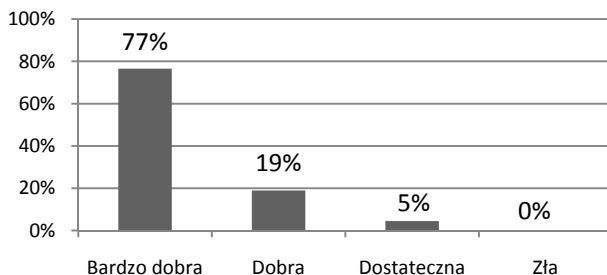
Rys. 5. Miejsce zamieszkania respondentów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

3.3. Ocena zagospodarowania turystycznego

Ocena zagospodarowania turystycznego określonego obszaru jest w dużej mierze oceną subiektywną każdego turysty. Ten sam obiekt może być zatem w różny sposób oceniony, w zależności od poziomu jego wykształcenia respondenta, jego potrzeb czy oczekiwań związanych z wyjazdem turystycznym.

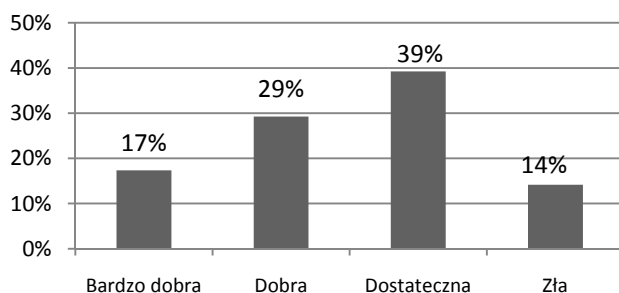
Oceniając poziom jakości usług świadczonych przez obiekt bazy noclegowej, czyli Akademię Supraską, respondenci uznali, że nocleg spełnia ich oczekiwania i ocenili go w 77% jako bardzo dobry. Jako dostateczny ocenili go tylko 5% ankietowanych. Podział odpowiedzi ukazano na rysunku 6.

Rys. 6. Jakość usług noclegowych w Akademii Supraskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

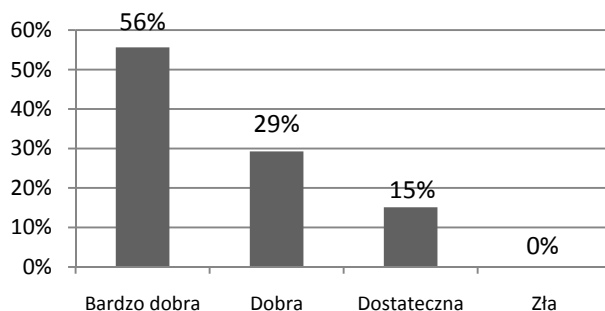
W odniesieniu do bazy gastronomicznej w przeważającej liczbie respondenci stwierdzili, że jest ona dostateczna – 39%. Tylko 17% ankietowanych uznało ją za bardzo dobrą. Taki rozkład odpowiedzi wynika tylko i wyłącznie z faktu, że na terenie klasztoru nie ma zlokalizowanego obiektu gastronomicznego. Goście stołują się w obiektach gastronomicznych zlokalizowanych na terenie Supraśla, co stanowi dużą niedogodność ze względu na potrzebę przemieszczania się z miejsca zakwaterowania. Rozkład odpowiedzi respondentów zaprezentowano na rysunku 7.

Rys. 7. Ocena bazy gastronomicznej w Supraślu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

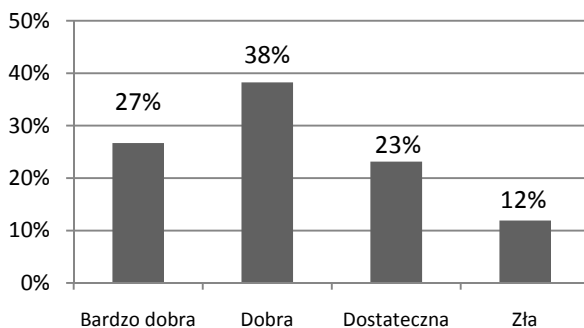
Bazę towarzyszącą respondenci w 56% ocenili jako bardzo dobrą za sprawą lokalizacji na terenie klasztoru jedyne w swoim rodzaju Muzeum Ikon, które przyciąga rzesze turystów. O atrakcyjności muzeum decyduje unikatowość zebranych tu dzieł, jak również nowoczesny sposób ich zaprezentowania. Dostatecznie bazę towarzysząco oceniło tylko 15% ankietowanych. Rozkład odpowiedzi respondentów zaprezentowano na rysunku 8.

Rys. 8. Ocena bazy towarzyszącej klasztoru Zwiastowania NMP w Supraślu

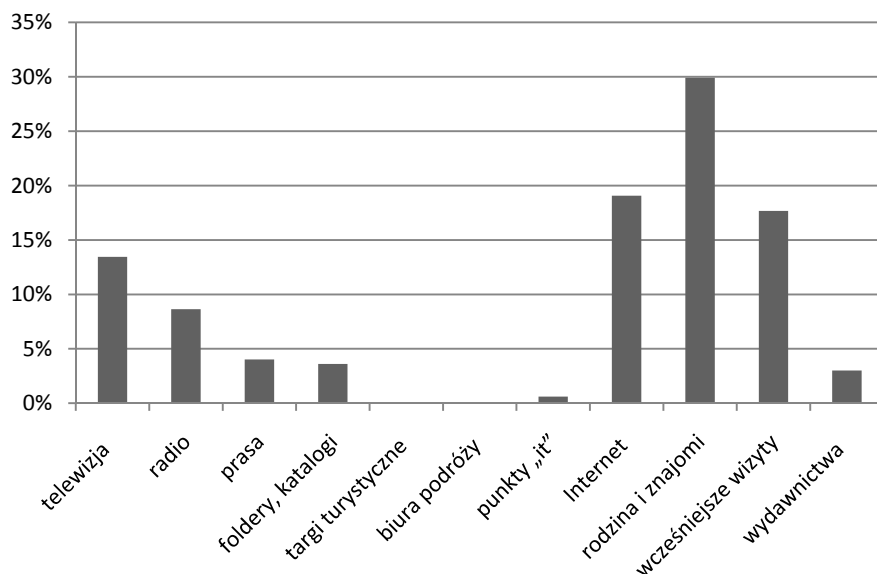
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Dostępność komunikacyjną klasztoru respondenci postrzegają jako dobrą. Wśród ankietowanych 38% uważa, że do klasztoru Zwiastowania NMP można dotrzeć bez większych problemów. W ocenie 27% badanych dostępność komunikacyjna klasztoru jest bardzo dobra (rysunek 9), a tylko 12% ocenia ją jako złą. Te niskie oceny pojawiały się w wypowiedziach gości zagranicznych, szczególnie z krajów zachodnich, takich jak Niemcy i Holandia, gdzie sieć komunikacyjna jest znacznie lepiej rozwinięta niż w Polsce.

Rys. 9. Ocena dostępności komunikacyjnej Klasztoru Zwiastowania NMP w Supraślu
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Jeśli chodzi o dostępność informacji o klasztorze, za najbardziej przydatne źródło i najczęściej wykorzystywane respondenci uznali rodzinę i znajomych (30%), w dalszej kolejności wymieniano Internet (19%) oraz informacje zdobyte podczas poprzednich wizyt – 18% (rysunek 10). Do najrzadziej wykorzystywanych źródeł informacji o regionie zaliczyli informacje dostępne w biurach podróży, punktach informacji turystycznej i na targach turystycznych.

Rys.10. Źródła informacji o Klasztorze Zwiastowania NMP w Supraślu

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Podsumowanie

Ze względu na niepowtarzalne walory kulturowe klasztor Zwiastowania NMP w Supraślu stanowi unikatowe miejsce dla mieszkańców województwa podlaskiego oraz dla turystów, którzy przybywają tu z roku na rok coraz liczniej. Niestety, ze względu na niedostateczne zagospodarowanie turystyczne nie jest on w stanie obsługiwać ruchu turystycznego na odpowiednim poziomie. Na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych należy stwierdzić, że:

- standard bazy noclegowej, którą stanowi Akademia Supraska, jest uważany za bardzo dobry (77% odpowiedzi respondentów);
- w odniesieniu do bazy gastronomicznej respondenci w przeważającej liczbie stwierdzili, że jest ona dostateczna (39% odpowiedzi). Wynika to przede wszystkim z braku obiektu gastronomicznego na terenie klasztoru;
- baza towarzysząca, dzięki lokalizacji na terenie klasztoru Muzeum Ikon, została oceniona jako bardzo dobra przez 56% respondentów;
- dostępność komunikacyjna Supraśla, a co za tym idzie również klasztoru, jest oceniona przez respondentów jako dobra (38% wskazań) i bardzo dobra (15% wskazań);

- jeśli chodzi o dostępność informacji o klasztorze, to za najbardziej przydatne i najczęściej wykorzystywane źródło respondenci uznają rodzinę i znajomych, Internet oraz informacje zdobyte podczas poprzednich wizyt.

Jak można wywnioskować z przeprowadzonych badań, obecny poziom zagospodarowania turystycznego klasztoru Zwiastowania NMP w Supraślu jest niewystarczający i pozostawia dużo do życzenia. Szczególnie widoczne są braki w zakresie bazy żywieniowej. Podobne niedostosowanie do rosnących potrzeb poznawczych turystów można zaobserwować w odniesieniu do poziomu rozwoju infrastruktury towarzyszącej. Powyższe potrzeby można zaspokoić poprzez zainicjowanie działalności warsztatu wyrobu świec oraz szkoły pisania ikon i śpiewu bizantyjskiego, w których prowadzone byłyby zajęcia warsztatowe dla odwiedzających klasztor turystów.

Klasztor Zwiastowania NMP w Supraślu ze względu na ogromny potencjał, o którym stanowią historia i unikatowość miejsca, może stać się dobrze prosperującym miejscem uprawiania turystyki religijnej i pielgrzymkowej. Wystarczy w najbliższych latach działalność dostosować bazę materialną do potrzeb turystów, a wówczas klasztor ten może stać się wizytówką województwa podlaskiego.

TOURIST INFRASTRUCTURE OF ORTHODOX MONASTERY IN SUPRASL

Summary

Suprasl is situated in North-Eastern Poland, in the heart of Knyszyn forest. There is a Orthodox Monastery dating back to XV cent. Since its establishment it was an important centre of thought and culture. It consist of the building complex from XVII cent. and two churches offer a conducive environment for theological reflection and liturgical experience. In the monastery buildings is also located Icon Museum – the only institution of this kind in Poland. The museum is among the most modern in Poland and has won a number of awards. On the monastery's grounds there is also Suprasl Academy – conference center. However, Suprasl Academy offers not only boarding – it realizes projects aiming to introduce orthodox christianity to the society through a variety of courses, conferences and workshops. Since it was established Academy has carried out many projects for children, youth and adults.

The article treats about tourism infrastructure of the Orthodox Monastery in Suprasl. The aim of the article is the presentation of the results of a survey carried out among tourist of Suprasl Academy. The research was done by a diagnostic survey method using a questionnaire technique.

Translated by Danuta Szpilko